

**Second joint meeting of ECFN
and Nomisma.org. Park Archeologiczny,
Petronell-Carnuntum,
19-20 kwietnia 2013**

W dniach 19–20 kwietnia 2013 r. delegacja polskich i ukraińskich numizmatyków w składzie : prof. Aleksander Bursche (Instytut Archeologii UW), dr Adam Degler (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław), dr Arkadiusz Dymowski (Gdynia), dr Anna Zapolska (Instytut Archeologii UW) oraz dr Kyrylo Myzgin (Uniwersytet im. Karazina, Charków) uczestniczyła w drugich obradach twórców zintegrowanej europejskiej bazy danych znalezisk monet (*European Coin Find Network*, ECFN) i Nomisma.org. Wszyscy wymienieni uczestnicy są badaczami skupionymi wokół grantu pt. „Znaleziska monet rzymskich z ziem Polski i historycznie z Polską związanych” (*Recording Roman Coin Finds from Poland and Territory Associated Historically with Poland*, FRC PL), który został zakwalifikowany do finansowania w ramach II edycji konkursów Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w roku 2012. Kierownikiem projektu jest prof. Aleksander Bursche. Krótkie omówienie tego projektu można znaleźć w sąsiednim tekście w dziale „Kronika”.

Pierwsze obrady ECFN i Nomisma.org odbyły się w 2012 r. we Frankfurcie. Miały one wówczas charakter spotkania organizacyjnego i roboczego. Projekt stworzenia ECFN został zainicjowany przez dr. Davida Wigg-Wolfa (Römisch-Germanische Kommission, Frankfurt). Jego celem jest integracja przedsięwzięć realizowanych niezależnie w różnych krajach, a mających za zadanie tworzenie, rozwijanie lub udoskonalanie cyfrowych baz danych znalezisk monet. Tego typu bazy danych rozwijają się głównie w tych

krajach, w których systematyczna inwentaryzacja znalezisk prowadzona w sposób ciągły ma ugruntowaną tradycję. Tak jest w przypadku kontynuowanej od wielu lat serii *Fundmünzen der Römischen Zeit* – w Niemczech (FMRD), Austrii (FMRÖ), Holandii (FMRNL), Słowenii (FMRSL) czy Szwajcarii. Osobne systemy wypracowują od dziesięcioleci także Włosi (projekt nazywa się *Ritrovamenti Monetali* i oznacza „dobra/zasoby numizmatyczne”), Francuzi i Brytyjczycy (od ponad 10 lat działa na serwerach British Museum *Portable Antiquities Scheme*, PAS). W Polsce ukazały się dotąd trzy inwentarze w ramach serii FMRPL – dla Pomorza i Śląska, autorstwa Renaty Ciołek oraz dla Mazowsza i wschodniego Podlasia, autorstwa Andrzeja Romanowskiego. Jednak dopiero FRC PL ma stać się podstawą systematycznej rejestracji znalezisk z obszaru całej Polski oraz ziem z Polską związanych (dawnej Rzeczypospolitej).

Spotkanie było wyjątkową okazją do zapoznania się z najważniejszymi komputerowymi bazami danych do rejestracji znalezisk monetarnych, ich twórcami, a nawet kulisami tworzenia i rozwoju tych baz. Na początku dr Cristian Gazdac (Akademia Rumuńska, Uniwersytet w Cluj-Napoca / Park Archeologiczny w Carnuntum) zaprezentował „Coin Project 2012–2017”, czyli plan ulepszenia dawnej bazy danych monet znalezionych w Carnuntum i jej uzupełnienia (łącznie blisko 80 tys. monet). Dwa następne wystąpienia należały do grupy FRC PL. W pierwszym profesor Aleksander Bursche przedstawił obecny stan prac nad projektem i perspektywy jego rozwoju w przyszłości. W drugim dr Kyrylo Myzgin zaprezentował stan badań nad znaleziskami monet rzymskich na Ukrainie. W kolejnych prezentacjach Pierre-Marie Guihard (Université

de Caen Basse-Normandie) przedstawił francuski „Nummus Project” (www.uni-caen.fr/crahm/Nummus), Karsten Dahmen (Münzkabinett der Staatlichen Museen zu Berlin) zaprezentował berliński katalog online monet i znalezisk monetarnych (www.smb.museum/ikmk), Klaus Vondrovec (Kunsthistorisches Museum, Wiedeń) zapoznał słuchaczy z digitalną wersją FMRÖ – „dFMRÖ”, a Karsten Tolle (Databases and Information Systems, DBIS, Goethe Universität, Frankfurt nad Menem) i David Wigg-Wolf unaocznili zebranych, jak ważna jest współpraca numizmatyków z informatykami w procesie tworzenia i rozwijania baz danych dla numizmatyki, na przykładzie wieloletnich doświadczeń z frankfurcką bazą *Antike Fundmünzen Europa* („AFE/WEB”). W dyskusji po tym wystąpieniu David Wigg-Wolf zaproponował stworzenie wspólnego forum, dzięki któremu uczestnicy sesji w Carnuntum mogliby pozostawać w kontakcie i łatwiej współpracować nad dalszą integracją baz danych.

W dalszych wystąpieniach Jan Pelsdonk (Geld- en Bankmuseum, Utrecht) zaprezentował holenderski projekt „Numis”, Christian Weiss wraz z Rahel Ackermann (Inventar der Fundmünzen der Schweiz, Berno) przedstawili interesujący projekt stworzenia szwajcarskiej bazy danych dla obiektów paranutymatycznych (egz-numia), czyli wszystkich obiektów przypominających monety, ale nimi nie będących. Wedle przedstawionych przez nich statystyk, jest to dziś już ok. 10 procent wszystkich znalezisk typu monetarnego w Szwajcarii. Trzy ostatnie wystąpienia pozwoliły zapoznać się z bazą danych *Kooperative Erschließung und Nutzung der Objektdaten von Münzsammlungen* „KENOM” (Mario Schlapke, Thüringisches Landesamt für Denkmalpflege, Weimar),

projektem Nomisma.org (Andy Meadows, American Numismatic Society, ANS, Nowy Jork) i bazą danych *Online Coins of Roman Empire* „OCRE” (Ethan Gruber, University of Virginia, Charlottesville).

Pod koniec pierwszego dnia sesji uczestnicy mieli okazję wzięcia udziału w dyskusji panelowej dotyczącej technicznych problemów, jakie należy rozwiązać w pracy nad Nomisma.org. Okazała się ona wielce pouczająca dla grupy wykonawców FRC PL. Pozwoliła zrozumieć przede wszystkim, że Nomisma.org **nie jest** bazą danych. Wedle słów Andy Meadowsa, jednego z członków Komitetu Zarządu projektu, wiceprezesa ANS, Nomisma.org, to „namespace for numismatic research”, a więc rodzaj repozytorium nazw i pojęć używanych w numizmatyce. W założeniu swoich twórców ma on się opierać na standardzie *Semantic Web* i mechanizmie *linked data* z wykorzystaniem adresu zapisanego w formacie URI, języka formalnego XML i modelu inteligentnego kojarzenia metadanych RDF. W uproszczeniu, Nomisma.org pozwoli stworzyć system odnośników internetowych dla numizmatyki, np. `<mint>rome</mint>` (w przeglądarce internetowej w formie: <http://nomisma.org/id/mint>), dzięki któremu bezrozumna maszyna, jaką jest każda zwykła wyszukiwarka internetowa (kontekstowa) nie pomyli pojęcia „mennicy” z „miętą” ani jedną z wersji Linuksa. FRC PL zakłada współpracę i integrację z projektem Nomisma.org. Przyniesie ona obustronne korzyści, ponieważ wykonawcy grantu będą nie tylko wykorzystywać sumę doświadczeń Nomisma.org, ale także wniosą do projektu własne pojęcia, jak choćby te dotyczące barbarzyńskich imitacji monet rzymskich.

Pierwszy dzień konferencji uświetnił swoją obecnością deputowany parlamentu

Fot. 1. Uczestnicy obrad od lewej: (górný rząd) Christian Weiss, Kyrylo Myzgin, Jan Pelsdonk, Klaus Vondrovec, Karsten Dahmen, Eduard Polhammer, Sam Moorhead, Rahel Ackermann, Bernhard Weisser, Reinhard Wolters, Andy Meadows, Adam Degler, Marc Philip Wahl, Andrea Stella, (drugi rząd) Aleksander Bursche, Arkadiusz Dymowski, Markus Wachter, Mario Schlapke, Jerome Mairat, Johann Heuras, Karsten Tolle, Ethan Gruber, Dawig Wigg-Wolf, Daniela Williams, Chris Lockyear, Franz Humer, Anna Zapolska, Christian Gazdac., Dann Pett, Marius Stan, nad nimi Pierre-Marie Guihard, Bernhard Woytek. Fot. Adam Degler.

Dolnej Austrii, pan Johann Heuras. Konieczne po wytężonej pracy umysłowej odpoczynek i posiłek zapewnili: Rząd Dolnej Austrii, na zaproszenie którego wszyscy uczestnicy udali się na łancz do całkowicie zrekonstruowanych i działających łaźni publicznych, odtworzonych *in situ* ściśle według wzorów rzymskich oraz pan Rick Witschonke, biznesmen, członek zarządu American Numismatic Society, który nie mogąc wprowadzić być w Carnuntum, ufundował wszystkim uczestnikom wspólny obiad w Hotelu Marka Aureliusza. Niezwykle miłym akcentem były prezenty – każdy uczestnik spotkania dostał świetnie wydaną i bogato ilustrowaną książkę Cristiana Gazdaca i Franza Humera pt.: „Living by the Coins: Roman Life in the Light of Coin Finds and Archa-

eology within Residential Quarter of Carnuntum”, ledwie co wydaną w Wiedniu (2013). Jest to zarazem kapitalne wprowadzenie do historii Carnuntum w starożytności, historii badań archeologicznych na tym stanowisku, jak i studium monet znalezionych w kontekście archeologicznym.

Znaczną część zaplanowanego czasu drugiego dnia obrad zajęło dokończenie dyskusji panelowej dotyczącej Nomisma.org. Dzięki tej dyskusji grupa FRC PL mogła sobie uzmysłowić, z jakimi problemami trzeba się będzie zmierzyć podczas tworzenia i rozwijania własnej bazy danych, a jednocześnie zgłosić szereg postulatów dotyczących uzupełnienia zasobu pojęć Nomisma.org z „perspektywy Barbaricum”. Dwie ostatnie prezentacje należały do

Brytyjczyków. Najpierw Chris Lockyear (University College, Londyn) przedstawił wraz z Ethanem Gruberem internetową bazę danych *Coin Hoards of the Roman Empire* (CHRR, <http://numismatics.org/chrr/>), której powstanie wiązało się z badaniami prowadzonymi w ramach doktoratu przez Lockyera. Obecnie baza ta jest rozwijana we współpracy z ANS z wykorzystaniem aplikacji Numishare. O tej aplikacji uczestnicy dowiedzieli się już dzień wcześniej, przy okazji wystąpienia prezentującego OCRE; służyć ma ona w założeniu standaryzacji haseł, jakimi operować będą w przyszłości numizmatycy tworzący internetowe bazy danych monet i znalezisk monet (dokładniejsze omówienie można znaleźć na stronie numishare.blogspot.com oraz http://wiki.numismatics.org/ocre:ocre_-_participation). *Last but not least*, zebrani poznali plany stworzenia bazy danych obejmującej znaleziska monet rzymskich z Brytanii, *Hoards Database Project* (HDP), która będzie tworzona i rozwijana na bazie największego i najbardziej zaawansowanego inwentarza zabytków ruchomych online, jakim jest niewątpliwie *Portable Antiquities Scheme*. W pierwszej części prezentacji Roger Bland (British Museum, Londyn) przedstawił ogólnie kierunki rozwoju PAS. Wykres pokazujący liczbę skarbów monet rejestrowanych rocznie na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci nie pozostawił żadnych wątpliwości – od 2000 r., w którym PAS zadebiutował, nastąpił ogromny wzrost liczby rejestrowanych skarbów; obecnie średnia roczna to 50 skarbów! W drugiej części dr Jerome Mairat przedstawił roboczą wersję inteligentnej (samouczącej się) bazy danych HDP. Ogromne wrażenie na słuchaczach, a szczególnie na grupie FRC PL, zrobiła krótka demonstracja możliwości aplikacji określanej jako *linked geoda-*

Fot. 2. (Od lewej) Rober Bland, Christian Gazdac, Andrew Meadows przed makietą starożytnego Carnuntum w Parku Archeologicznym. Fot. Adam Degler

ta, polegającej generalnie na tym, że po wprowadzeniu nazwy miejscowości, czy też dzielnicy (ulicy) współrzędne GPS są automatycznie uzupełniane, a lokalizacja nanoszona na interaktywną mapę. System ten, jak mogliśmy się przekonać, korzysta też z innych, praktycznych i pomocnych podpowiedzi, które czynią pracę niewątpliwie szybszą i przyjemniejszą. Prawdziwy entuzjazm wśród części zebranych wzbudziła informacja, że zaprezentowana baza danych powstała w... zaledwie trzy dni! Warto jednak pamiętać, że stoi za tym już ponad dziesięć lat pracy i doświadczeń.

Na zakończenie obrad wszyscy uczestnicy zostali zaproszeni na wspólne zwiedzanie Parku Archeologicznego w Carnuntum z najlepszym możliwym przewodnikiem w osobie Franza Humera, od 2001 r. kierownika wykopalisk i dyrektora Muzeum w Carnuntum. Po zwiedzeniu Parku została jeszcze niespełna godzina na zapoznanie się z ekspozycją Muzeum, w tym bardzo ciekawą wystawą pt.

„A.D. 313 – Von Carnuntum zum Christentum”, ukazującą wzrost znaczenia chrześcijaństwa w życiu mieszkańców naddunajskiego miasta już od III w. i podłoże, na którym ten proces następował, w tym szczególnie ważną rolę mitraizmu. Ostatnim zaplanowanym punktem programu była wspólna kolacja. Wymieniono wrażenia, pomysły, wizytówki, uściski dłoni i w znakomych humorach powrócono do swoich krajów.

Adam Degler

**IX konferencja numizmatyczna
 „Peníze v proměnách času”
 Valtice, 30 września – 3 października
 2013 r.**

W dniach od 30 września do 3 października 2013 r. odbyła się IX międzynarodowa konferencja numizmatyczna z serii *Peníze v proměnách času*, zorganizowana przy współudziale Moravského zemského muzea w Brnie, Stowarzyszenia Muzeów i Galerii Republiki Czeskiej oraz firmy MARQ z Ostrawy, dofinansowana przez Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej. Tym razem numizmatycy z Czech, Słowacji i Polski spotkali się pod hasłem „Nowe wyniki badań numizmatycznych” w morawskiej stolicy winiarstwa – Valticach, w pięknych wnętrzach Hotelu Zamkowego Hubertus. Program konferencji był bardzo zróżnicowany i nadzwyczaj interesujący, a referaty nierzadko wywoływały żywe dyskusje.

Pierwszy dzień rozpoczął blok tematyczny poświęcony mennictwu celtyckiemu, w ramach którego Jiří Militký zaprezentował referat „Na krawędzi świata Bojów przed upadkiem – uwagi na temat mennictwa w Bratysławie, drachm typu

Tótfalu i lokalnych typów z Oberleiserbergu”. Autor, któremu udało się ostatnio udokumentować znalezisko heksadrachm typu Biatec (z czego dwie nieznanego dotąd typu), w interesujący sposób omówił ostatnią fazę mennictwa celtyckiego w Bratysławie, poruszając także pozostałe zawarte w tytule kwestie. Z kolei Július Fröhlich (*Keltské mince na Slovensku v nepeňažnej funkcii*) przyjrzał się bliżej monetom celtyckim znajdowanym na terytorium Słowacji w okresie ostatnich dwudziestu lat, skupiając się na dwóch znaleziskach z okresu lateńskiego, w których monety pozbawione zostały funkcji pieniężnej (występowały jako dary dla bóstw bądź amulety), rozpatrując to ciekawe zjawisko na szerszym tle.

Po krótkiej przerwie kawowej wystąpił Jarosław Bodzek z referatem „Uwagi na temat genezy mennictwa satrapów w okresie panowania Achemenidów”, w którym wyszczególnił powody, dla których satrapowie w okresie od poł. V w. przed Chr. do końca tego stulecia wybijali w państwie Achemenidów własne monety. Następnie Lenka Vacinová omówiła „Symbole apotropaiczne na monetach greckich”, wykorzystując do tego celu bardzo szeroki materiał porównawczy. Pierwszy dzień konferencji zamknął referat Adama Deglera, w którym autor szczegółowo zbadał „Wątek ossoliński w sprawie skarbu z Boroczy (wykopalisko horochowskie)”, wykorzystując nieznanе dotąd źródła i na ich podstawie rekonstruując losy znaleziska.

Dzień drugi obrad rozpoczął Andrzej Romanowski referatem „Skarb denarów rzymskich z miejscowości Słochy Annapolskie, gm. Siemiatycze, pow. siemiatycki. Uwagi do chronologii napływu skarbów denarów rzymskich na ziemię polskie”, w którym – na podstawie dokonanego w 2010 r. znaleziska denarów, zawierające-